

— **Maro manušeske kempel – aľe the e paťiv** (Člověk potřebuje chleba, ale také úctu)

V květnu roku 2004 vstoupila Slovenská republika do Evropské unie, a tím se jejím občanům otevřel pracovní trh v některých členských státech. Jedním z těchto států je Velká Británie, která jako jedna z mála zemí vytvořila pracovní podmínky pro občany nových členských států EU. Této šance se chopilo mnoho občanů Slovenské republiky. Zvláště na východním Slovensku, kde je vysoké procento nezaměstnanosti a v souvislosti s vydáním zákona o snížení sociálních dávek, se stal život pro některé lidi doslova neúnosným.

S velkou touhou a odhodláním změnit si nejen svůj život, ale hlavně životy svých dětí, odjíždí do Velké Británie mnoho Romů z Bystran, vesnice nedaleko Spišské Nové Vsi. Bystrany mají 2780 obyvatel, z toho 1870 Romů (Romano nevo ľil, 2003). Mezi tamními Romy je téměř stoprocentní nezaměstnanost. Pět dní po vstupu do EU, 7.5. 2004, odjeli do Velké Británie první muži z jedné majetnější romské rodiny, o tři týdny později za nimi odjely jejich ženy s dětmi. Ze začátku jim pomohla příbuzná, která dostala ve Velké Británii azyl. Všichni dospělí členové rodiny si našli práci. Děti chodí do tamních škol a velice rychle se učí anglicky. Uvádíme zde krátký úryvek z rozhovoru s Ribanou, jejíž rodina odjela za prací do VB jako první.¹

He adaj kale fabriki hin, so andro cudze štati. Soske amen – le Romen andro cudze štati andro buča kiden? Paš o masa keras buči, paš o virobki. Odoj hin normalne cale vastenca keras buči a amen adaj pre Slovensko Romen bi na lenas andre buči, na prijiminenas pre kajsi buči. Soske kada hin?

Aľe ča na kamen te kiden le Romen. Soske le Romen na len andro buča? Soske na phuteren pes o buča? He adaj pes del te zarobinel, te bi avelas kaj buči te kerel. A na mušinas te džal andro cudze sveti. Aľe le Romen furt hin rasismus a furt avela. Adaj ča gadžo kerla

¹ V prepisu všech rozhovorů jsou uchované charakteristické zvláštnosti dialektu a texty jsou téměř nezredigované.

| Jan Pačan se svou ženou. Foto Karmen Šándorová (6 let) |

buči, aľe Rom na. Romes ňigda. Mek ča pro Čechi le Romen feder likerem sar adaj pre Slovensko. Adaj o Roma najšťik likerem. Amen o Roma sa mušinas te džal avrether e buči te kerel, te zarobinel peske lovore, hoj te dživas amenge lačhes, hoj pre uroveň te dživas. Amen hin imar nevi demokracija, kamas lačhes amenge te dživel. Te uživil amare čhaven andre kada kamas te sikhľol, te kerel. No aľe adaj pre Slovensko vobec na del, aňi vobec pes kada na kerel adaj, bo le Romen furt poňižinen andre savoro.

I tady takové fabriky fungují, které jsou v cizích zemích. Proč nás – Romy – přijímají do práce v zahraničí? Děláme s masem, s výrobky. Pracujeme tam manuálně, a tady na Slovensku by Roma nepřijali do takové práce. Proč to tak je? (...)

Ale nechtějí přijmout jen Romy. Proč neberou Romy do práce? Proč se neotvírají pracovní místa? I tady se dají vydělat peníze, kdyby bylo kde pracovat. A nemuseli bychom jezdit do cizích zemí. Ale je zde stále rasismus a pořád bude. Tady bude pracovat akorát gádžo, ale Rom ne. Rom nikdy. Ještě tak v Čechách se k Romům chovají lépe než tady na Slovensku. Tady Romové nemohou vydržet. My Romové všichni musíme odejít za prací jinam, abychom si vydělali peníze, aby se nám dobře žilo, abychom žili na úrovni. Dnes již máme demokracii a chceme si žít dobře, uživit naše děti, učit se, pracovat. No ale tady na Slovensku se to vůbec nedá, ani se to vůbec tady tak nedá dělat, protože tu Romy ve všem ponižují.

Zprávy o lepším životě v Anglii se začaly šířit v celé bystranské romské (pravděpodobně i neromské) komunitě. Už v létě téhož roku se stalo téma Anglie nejžhavějším a nejdiskutovanějším – *Kana džas andre Anglicko?* (Kdy jedeš do Anglie?) *Hin tre romes buči?* (Má tvůj muž práci?) *Bičhadža tuke o love?* (Poslal Ti peníze?) *Dikhes sar odoj amare Roma dživen, džaha he amen upre...* (Vidíš, jak tam naši Romové žijí, pojedeme tam i my...)

Jak to u Romů bývá, *famelija pal e famelija džal*, a tak dnes, rok po vstupu Slovenska do EU neustále roste počet migrantů. Přesný počet Romů, kteří odešli za lepším životem z nuzných bystranských podmínek, nevíme, ale podle našeho odhadu jich bude kolem tří set. Ne všichni jsou však úspěšní. Někteří se vracejí bez peněz s neustále narůstajícím dluhem na

zdravotním pojištění, avšak s reálnějším pohledem na život někde jinde, daleko za hranicemi jejich vesnice. Ve většině případů jsou odhodláni zkusit štěstí znovu. Uvádíme část rozhovoru s Drahou, která odjela se svým manželem v listopadu 2004 a v lednu 2005 se vrátili zpět do Bystran.

| Ilustrační foto Józef Ravasz |

Gejľam prvi raz odoj. Gejľam ke Rita. Čhon buči na kerahas, bo kampoľas anglicki duma te del. Švadzi phirahas andre buči a ňiko amen na lelas. Paľis vičin-džam la Ribanake. Avka avľa vaš amenge o Regec. Iľas amen andre jekh firma, so na kampoľas anglicki duma te del. Ta iľas amen, kerahas odoj... Keci odoj kerahas? Duj kurke odoj kerahas. Chudahas lačhes, bo phirahas odoj, džahas dujengro a skončinahas o desiatej račik. Phirahas calo kurko. Paľis has o sombat, o kurko has amen volno. (...)

Kerahas amen buči, no aľe imar has Karačoňa, na? Ta imar skončinde pes e buči, b'oda vianoce, na? A imar januaristar, bo phendžas amenge o majstros. O Karačoňa, e Silvestra hin volni deň. Te kamaha, ta januaristar pale šaj džas andre kaja buči. No aľe amen na džanahas, hoj amen lela pale, b'oda has pherdo džene. (...)

Andro aprilis kamav te džal pale andre koja buči. Pal mande phendžas e majsterka, so paš ma kerlas, hoj te džava pale, ta mušinava man lake te zahlašinel, hoj pale džav a joj vaš ma zaručinla. Te na lela man o hlavno, aľe joj vaš ma zaručinla, hoj lačhes buči keravas, hoj joj vaš ma zaručinel imar e gadži.

Jeli jsme tam poprvé. Jeli jsme k Ritě (sestra informantky, pozn.aut.). Měsíc jsme nepracovali, protože bylo nutné umět anglicky. Všude jsme hledali práci, ale nikdo nás nevzal. Potom jsme zavolali Ribaně. Tak pro nás přijel Regec. Vzal nás do jedné firmy, kde nevyžadovali znalost angličtiny. Tak nás tam vzal, pracovali jsme tam... Jak dlouho? Dva týdny jsme tam pracovali. Vydělávali jsme dost, protože jsme začínali ve dvě hodiny a končili v deset večer. Chodili jsme do práce celý týden, a pak v sobotu a v neděli jsme měli volno. (...) Pracovali jsme, ale už byly Vánoce, tak práce skončila. Mistr nám řekl, že (práce bude) zase až od ledna, protože na Vánoce i na Silvestra je volno. Kdybychom chtěli, tak můžeme pracovat zase od ledna. No ale nevěděli jsme, jestli nás vezmou zpátky, protože tam pracovalo hodně lidí. (...)

V dubnu chci jet zpátky do té práce. Paní mistrová, která se mnou pracovala, mi řekla, že jestli se vrátím zpátky, musím se jí ozvat, až přijedu, a ona se za mě zaručí. Kdyby mě vedoucí nevzal, že ona se za mě zaručí, že jsem dobře pracovala, že se za mě už zaručí ona.

Romové z Bystran migrují nejvíce do měst Sheffield (asi 50 km na východ od Manchesteru) a Peterborough (zhruba 300 km na sever od Londýna). Nejčastěji pracují ve fabrikách za minimální mzdu, kde porcují a balí kuřata. Mezi další způsoby obživy patří také tzv. „fuški“. Jedná se o různé pomocné práce (např. úklid, natírání domů, mytí oken) pro Pákistánce. Mzda za tyto „fuški“ je však velmi nízká – plat se pohybuje kolem 10-15 liber za den. Tyto pomocné práce vykonávají Romové většinou ze začátku svého pobytu, než se naučí aspoň trochu anglicky, aby si pak mohli najít lepší práci.

Jen pro ilustraci zde uvádíme případ jedné rodiny, kde je řetězová reakce odchodů za příbuznými v plném proudu. V Bystranech jsme v blízkém kontaktu s rodinou pana Pačana, který má se svou ženou deset dětí. Sedm z nich je se svými nukleárními rodinami již v Anglii. Další dvě dcery mají v Anglii muže a v nejbližší době se chystají s dětmi odjet také. Ani poslední dcera pana Pačana nechce zůstat v Bystranech. Učí se proto anglicky a připravuje se na odjezd za ostatními. Nejednou jsme slyšely od rodičů a zbývajících sourozenců, že jim je bez ostatních členů rodiny smutno, že jim moc chybí. Nejen v období Vánoc, narozenin některého člena rodiny a dalších významných svátků zůstávají fyzicky odděleni. Duchem jsou však neustále spolu, často si volají a jednou za čas přijede někdo na návštěvu a nezapomene obdarovat každého člena rodiny (především oblečením, oblíbené jsou *pakistanske grati* – pákistánské šaty). Návštěva je v rodině velkou událostí, a tak se při příjezdu rodiny koná oslava, při které si členové rodiny dávají najevo úctu jeden k druhému a vypráví se o životě v Anglii.

Lidé začali postupně odcházet do Anglie nejen za prací, ale i za úctou, kterou jakoby tam znovu získávali. Zachování lidské důstojnosti, právo na svou vlastní kulturu a jazyk je dnes zakotveno v mnoha mezinárodních úmluvách. Avšak na východním Slovensku to místy vypadá, jako by po ničem takovém nebylo ani stopy. Romové se často cítí méněcenní, ponižovaní, mají pocit, že jejich jazyk není tak dobrý jako jazyk majority. A tak je možné, že odchody mají a budou mít mnohem hlubší význam, který bude spočívat v lidské důstojnosti, být sám sebou, cítit se stejně hodnotným člověkem jako všichni okolo. Vyprávění Lídy tuto situaci výstižně vykresluje. Při vyprávění šel snad každému z naslouchajících mráz po zádech, některým Romům i slzy do očí.

Lída: Sako phenenas, hoj le Romen na zñišimen andre Anglija, amen darahas, na. Tak dahas duma, sar džahas avrether, dahas duma gadžikanas a sar imar samas maškar amende, dahas

romanes. Stretñindžam le rašas. A jov hino Angličanos, aľe rozuminel slovensko duma, kavka sar amen das duma. Furt phirlas ke amende, amen ke leste. Phenelas amenge: *Vy, čo jste zač?* A sako amen imar delas godži, ko buter odoj bešenas o Roma: *Ma priznajinen tumen, hoj Roma san!* Tak amen len šunahas, na. Akana amen phenahas: *Slovakia*. (O rašaj:) *Já viem, že Slovakia, aľe čo ste zač?* Amen furt phenahas: *Slovakia*. Aľe lenge na džalas andro šero, hoj kale bala savoren has. No imar jon na phučerlas

| Ilustračni foto Józef Ravasz |

amendar, aľe phirlas ke amende, avri amen chudelas, doprindžarlas amen. Sar imar amen doprindžardžas lačhes, kavka mukelas o veci, rozumines, andro kher amen lelas, jon džanas het. (...) No a imar o Janos, amaro, džanes, so imar (kerel) andre leste cigansto, bo nane kajso čestno dženo, mek me na dikhľom (mek) amaro Janos. Avľas andre, o rašaj, phenel: *Andrej, je mi Vás ľuto, že ty si taky dobry človek*. Bo jov hino kajso lačho dženo a amen les klaminas, aľe ma mišľin tuke, hoj sar tut klaminas, hoj kajso vareso, hoj podvádí abo kajso vareso. Ča kaleha tut klaminas, hoj tuke čačipen na phendžam, so sam amen zač. Tu sal lačho dženo a nalačho svedomi hin amen, hoj tu amenge jilo des a amen tuke na phenas, hoj so sam zač. No tak akana priznajinas amen tuke, amen sam Roma. Dikh o rašaj, kavka dikh, zaačhiľas, akana pre amende dikhel furt, phenel leske e Fila: *Šun Andrej, amen hoc te sam Roma, ma mišľin tuke, hoj imar amen le Devlores na uznajinas, možno mek amen feder uznajinas sar aver vareko. Bo te amen avela jekh bokheľi, sar o Ježíš rozdelineľas savore ľudos, hoj te chan, sar has bokhale, avka amen leskri viera kerahas. Ta ma mišľinen tumenge, hoj amen les na uznajinas*. Dikhľas o rašaj, phenel: *Savore andre khangerik!* Jana, tu dikhľafas keci ľudos avile, šun. Akana me, na džanav, hoj kaja duma has ke amaro Janos. Mek me raz dva thodžom le čhajorenca, imar me avav le čhajorenca, o tranzitos užarel pal ma, džav andre. Phenel mange jov, phenel, ča kajso (te) phenel avri, oke imar priznajindžas pes, hoj Roma sam. Phenel oda Janos, phenel mange e Fila. Me chavas pre Janos choľi, phenel: *Av beš kadaj*, phenel, *av arde*. E Fila mange kaja duma delas, so akana me tumenge pal o rašaj, so joj leske phendžas. Phenav: *Lačhes, t'avka pes dodžanľahas, avka, ta raňajšie priznajinas amen*. Jana, sar geľam odoj, but ľudos kavka bešen dokola. Oda odoj nane khangerik, aľe avka sar te bi kamarata, kamaratki, kajso vareso, o phrala o pheňa, rado pes dikhen, spomožinen pes, jekhvariko kaske chibinel den, no oda

| Ilustrační foto Józef Ravasz |

kajsi viera hin. Akana bešas, na. Phenel o rašaj, phenel akana hin verejne, sar tu-ke phenava, so hin verejne problemi, hoj te phenas amenge. Uštel amaro Janos, chudlas te del duma pal peste, hoj sar čavoro barilas avri, jov na džanelas s'oda te čorel, jov na džanelas s'oda te droginel, jov na džanelas s'oda te fetinel. Jov na džanelas proste nič, mariben, mek na, jov na džanel mek aňi, možno te bi les vareko marlas, jov bi na džanelas pale te čhinel. Ta avka amaro Janos duma.

A o rašaj prekladinel lenge, bo jov slo-

venski džanel, po gadžikanes. Akana, na, phenel: *Dikhen, amen andre khangerik na has možnost te phirel, ča akor te vareko merlas abo boňa, džahas te bolel. Amen te džahas paš o gadže te bešel, fuj a džanas het. (...) Hoc andre khangerik na phirahas, aľe amen amen modlinahas kijo Del.* Akana, na, chudla te phenel: *Phiravas andre škola trin berš ke Kaša, korkororo Rom maškar o gadže, na kamelas man niko, aľe ľikerdžom avri. Na kerdžom la dake ladž. Sikkľilom avri. Darmono somas kritizimen, aľe ľikerdžom avri. Ko slugadža gelom pohotove, duj berš maškar o gadže, tiš ľikerdžom avri.* Jana, dikh, so kerde o gadže. Me na džanav, amen anglicki na rozuminas, na. Keci samas džene, jekh a jekh ke amende (...), čuminden amenge o vasta, jekha jekh. Akana chudle pes te modlinel pre amende, hoj te odmangel le gadžen, so amen adaj keren. (Salas) me roviben, prvo me diňom te rovel, pal mande keci has ľudos, dojekh, dojekh rovelas. Akana me phenav leske: *Andrej, šaj phenav vareso?* Phenel mange: *Phen, so hin tuke pro jilo, adadžives hin verejne, verejne, sar te bi verejno schodza, phen!* Phenav: *Šun, akana man tuke priznajinav me, ta imar o phral pes tuke priznajindžas, tak priznajinav he me man tuke. Pačas oleske, hoj darahas tutar? Na ča tutar, aľe savorendar, keci hin adaj ľudos, hoj te na amen kavka odtraden sar he ke amende, hoj te na adaj avas ustracimen andro svetos. Amen le čhavoren, amen dahas godži, hoj sar avena tumen ke amende, hoj te das gadžikanes duma, aľe, phenav, tu korkores(ke) na džalas andro šero, hoj sar oda, hoj o Roma, o cikne čhavoren na džanen gadžikaňi duma. Phenav, a amen dahas amen godži, hoj te na das pal amaro duma, hoj te na amen kavka odtraden sar adaj. Phenav me, no a akana imar savoro džanen, so sam adaj. No akana amen kamas tumaro nazoris tumendar te šunel, hoj sam Roma a so tumen tumenge amendar mišlinen.* Jana, dikh o rašaj, avka balendar cirdel, rovel, rovel, oda ajso roviben ehas koda andre khangerik, normaňe až, phenav tuke keci has ľudos, až o cikne rakľijora, o rakľori, rovenas. No avka

rovahas. Phenel amenge: *Lido, preačhuv kaleha!* Hoj te na dav kavka duma. Phenav me leske: *Šunen, amen vaš oda najšik avas, hoj sam Roma. Amen šaj dzekinas le Devloreske, hoj diñas amen životos, ale ajso dženo som sar he tumen, ma uražinen tumen, ale ajso lidsko bitos sam sar he tumen. Avka amen stvorindžas o Deloro, hoj sam kale, me vaš oda našik avas, sa hine Devlestar.* Jana, phenav tuke, oda avka rovenas savore. (...) A imar sar kada preačhilas, mek rado amen dikhenas, džanenas, hoj ča Slovakia sam, ale sar amen priznajindžam, hoj sam Roma, Jana, akana dikh ake, kavka o vušta čuminden. Ta kaja mire čhajora buter ke lende hine sar khere. (...) Pačas oleske, hoj akana jon amare romane giľa pes sikhaven te giľavel. Kerdžom naroežini. Jon na džanen, s'oda romano chaben. Jana, hotove pal o romano chaben, hotove pal o romano chaben. He mušindžam lenge te tavel, _____ kamen te chal kajse chabena a o rašaj sako jekh streda ke Fila, jekh streda ke ma avel. Dopřindžarel amen. Ale av tu dikh s'oda hin amenge akana paš leste fajnes. Džanes s'oda amen paš leste fejs fejs fejs fajne zažitki hin, bo te na amen amen leha zoznaminas, hoj te na amen hin kajso praťelstvo, tak amen možno sam už stracimen.

Lída: Všichni říkali, že v Anglii Romy nesnáší, tak jsme se báli. Když jsme někam šli, mluvili jsme slovensky a romsky jsme mluvili jen doma. Potkali jsme se s farářem. Je Angličan, ale umí slovensky, tak jak my mluvíme. Často k nám chodil a my k němu. Ptal se nás: *A vy čo jste zač?* Romové, kteří už tam dlouho bydleli, nám radili: *Nepřiznávejte se, že jste Romové!* Tak jsme je poslechli a říkáme: *Slovakia.* (A Farář nato:) *Já viem, že Slovakia, ale čo ste zač?* A my jsme stále říkali: *Slovakia.* Ale on nechápal, proč máme všichni černé vlasy. No už se nás nevyptával, chodil k nám, bral nás ven, poznal nás. A když už jsme se dobře znali, tak nechával věci (jen tak ležet), rozumíš, bral nás domů a klidně odešel. (...)

No a náš Jano (bratr Lídy, pozn.), víš, jak nerad někoho klame, ještě jsem neviděla tak čestného člověka jako on. Přišel k nám farář a Jano mu říká: *Andrej, je mi Vás ľúto, že ty si taký dobrý človek.* Protože on je opravdu hodný člověk a my jsme mu neřekli pravdu. *Ale nemysli si, že jsme tě nějak podváděli nebo něco takového. Klamali jsme tě jen v tom, že jsme ti neřekli pravdu o tom, kdo jsme. Jsi hodný člověk a my máme špatné svědomí, protože jsi k nám vřelý a my ti ani neřekneme, kdo jsme. A tak se ti teď přiznáváme, že jsme Romové.* Představ si, co nato farář, podívej, takhle zůstal stát, prohlížel si nás a Fila mu povídá: *Poslouchej, Andrej, i když jsme Romové, nemysli si, že neuznáváme Boha, možná ho uznáváme víc než někdo jiný. Protože my když máme jeden chléb, tak jako Ježíš, když ho rozděloval všem lidem, aby se najedli, když měli hlad, tak i my bychom se jeho vírou řídili.* Podíval se a říká: *Všichni do kostela!* Jano, kdybys viděla, kolik přišlo lidí, poslouchej. A teď já vůbec nevěděla, že se o tom bavili u našeho Jana. Rychle jsem se s holkama sebrala a jdeme, tranzit už čeká, nastupuji. A on mi povídá, že to prý už prozradil,

| Ilustrační foto Józef Ravasz |

že už se přiznal, že jsme Romové. Říká mi to Jan i Fila. Moc jsem se na Jana zlobila, a on nato: *Pojď, sedni si tady*, povídá, *pojď sem!* Fila mi vyprávěla to, co vám teď povídám o farářovi, co mu řekla. Já nato: *Dobře dozvěděl by se to i tak, je lepší se přiznat.* Jano, když jsme tam přišli, sedělo tam mnoho lidí v kruhu. On to totiž není kostel, ale je to jako kdyby se sešli kamarádi, kamarádky, něco takového, bratři a sestry, co se mají rádi, pomáhají si, když jednomu chybí, druhý mu dá, no taková je tam víra. Tak tam sedíme. A farář poví-

dá, jak bych ti to řekla, pobízí nás, ať si tady přede všemi řekneme o svých problémech. Náš Jan vstal, začal o sobě vyprávět, o tom jak jako dítě vyrůstal, nevěděl, co to je krást, nevěděl, co to jsou drogy, nevěděl, co znamená fetovat. Nevěděl prostě nic, neuměl se ani prát, možná kdyby ho někdo bil, tak by mu to ani neuměl oplatit. Tak tohle řekl náš Jan. Farář to překládal ostatním, protože umí slovensky. A pak říká (Jan): *Neměli jsme možnost chodit do kostela, jen tehdy, když někdo zemřel nebo když byly křtiny, šli jsme křtít. Když jsme si šli sednout mezi gádže, tak řekli „fuj“ a odešli (...). I když jsme nechodili do kostela, modlili jsme se k Bohu. A najednou začal vyprávět: Chodil jsem tři roky do Košic do školy, byl jsem jediný Rom mezi gádžema, nikdo mě nechtěl, ale vydržel jsem to. Neudělal jsem mamince ostudu. Vyučil jsem se. I když mě kritizovali, vydržel jsem. Hned poté jsem šel na vojnu, dva roky mezi gádžema, vydržel jsem to.* Jano, představ si, co udělali gádžové. Neumíme sice anglicky, nevím, kolik nás tam bylo, ale všichni šli k nám a líbali nám ruce. Začali se za nás modlit, aby Bůh odpustil gádžům za to, co nám u nás dělají. (...) Jako první jsem začala plakat já, po mě já nevím kolik dalších lidí, každý každický plakal. A já mu povídám: *Andrej, mohu něco říct?* On nato: *Pověz, co máš na srdci, dnes je to pro všechny, jako na veřejném shromáždění, povídej!* A já říkám: *Poslouchej, teď se ti přiznám já, už se ti přiznal bratr, tak i já se přiznám. Věříš tomu, že jsme se tě báli? Nejen tebe, ale všech, co jsou tu, abyste nás nevyhnali, tak jako u nás, abychom nebyli na světě ztraceni. Vysvětlili jsme našim dětem, že když přijдете k nám, že mají mluvit slovensky, ale – povídám, ty jsi sám nemohl pochopit, jak to, že malé děti neumí slovensky. A my jsme si řekli, že nebudeme mluvit romsky, abyste nás neodstrkovali jako u nás. Říkám, no a teď vy, co jste tady, všechno víte. No, teď bychom chtěli slyšet váš názor, co si myslíte o tom, že jsme Romové.* Jano, představ si faráře, takhle si rve vlasy, pláče, pláče, to byl takový pláč tam v tom kostele, normálně říkám ti, kolik tam by-

lo lidí, i malé holčičky, chlapečci, všichni plakali. No a tak jsme plakali. Říká nám: *Lído, prestaň s tím*. Abych tak nemluvila. A já na to: *Poslouchajte, nemůžeme za to, že jsme Romové. Můžeme děkovat Bohu, že nám dal život, ale jsem stejný člověk jako vy, neuražte se, ale jsme stejné lidské bytosti jako vy. Tak nás Bůh stvořil, nemůžeme za to, že jsme černí, všechno je od Boha*. Jano, říkám ti, tak všichni tak moc plakali! (...) Už než se tohle stalo, měli nás rádi, věděli, že jsme Slováci, ale když jsme se přiznali, že jsme Romové, Jano, představ si to, úplně nás líbají (jsou k nám ještě přívětivější). Moje holky jsou více u nich (u něj) než doma. (...) Věříš tomu, že se učí zpívat naše romské písničky? Měla jsem narozeniny a on neznal romské jídlo. Jano, byl z romského jídla úplně nadšený, úplně nadšený z něj byl. Museli jsme mu uvařit, tak mu to jídlo chutná a každou středu farář chodí na oběd buď k File nebo ke mně. Už nás zná. Ale podívej, jak je nám s ním dobře. Víš, jaké s ním máme skvělé zážitky, protože kdybychom se s ním neseznámili, kdybychom se tolik nespřátelili, tak už bychom možná byli ztraceni.

| Ilustrační foto Józef Ravasz |

Současná situace na Slovensku není nijak zvlášť růžová, a proto mnoho občanů Slovenské republiky odchází za lepšími životními podmínkami do ciziny. Jak je patrné z úryvků rozhovorů, které v tomto článku byly použity, důvodem migrace není pouze možnost výdělků, ale také šance na lepší vzdělání pro děti a možnost žít podle svých představ. Smutnou skutečností je, že tyto představy o způsobu života si bystranší Romové mohou splnit až tak daleko za hranicemi jejich rodné země, a ne vždy se jim to podaří.

Resumé

“A Person Needs Bread, but also Respect”

In May 2004 Slovakia became a member of the European Union, and its citizens gained the right to live in any other EU country. The event marked the beginning of a wave of emigration of Slovak Roma to England. The movement was fueled by the very high unemployment rate among the Roma in Slovakia. A lowering of welfare payments pushed even more to leave. The article examines the exodus of Roma from the village of Bystrany, near Spisská Nová Ves in eastern Slovakia. In 2003 an estimated 1,870 of the village's 2,780 inhabitants were Roma. There are no firm statistics, but hundreds are thought to have left for England. Many of the immigrants go to Sheffield or Peterborough. When they first arrive, many find low-paid casual work for Pakistani entrepreneurs, cleaning, painting, etc. (One of the most popular gifts Roma bring when visiting family back in Slovakia is Pakistani-style clothing). One of the Romani emigrants quoted in the article relates how after they arrived in England, her group got to know a local minister who spoke Slovak. At first, they hid from him the fact that they were Roma, afraid of being rejected. Finally they told him, and he had them speak in church about the hardships and discrimination that pushed them to leave their homeland. The parishioners responded by hugging and kissing them.

Burton Bollag

Romano džaniben – jevend 2005

Časopis romistických studií

Vydává o. s. Romano džaniben
Ondříčkova 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300

Šéfredaktorka: Milena Hübschmannová
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadílková
Technický redaktor: Peter Wagner
Sazba: Petr Teichmann
Tisk: PBtisk, Příbram

Recenzovali:
PhDr. Renata Weinerová, CSc. a Mag. Dr. phil. Dieter Halwachs

Produkci zajišťuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Plavecká 14, 128 00 Praha 2
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz

Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 140 Kč
Roční předplatné: 280 Kč (včetně poštovného a balného)

ISSN 1210-8545
Evidenční číslo podle tiskového zákona: MK ČR E 6882

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Obsah zveřejněných polemických článků nemusí být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha č.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.